

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“วิทยุกระจายเสียง” เป็นสื่อสารมวลชนที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เนื่องจากไม่มีอุปสรรคเรื่องการศึกษาของผู้ฟัง ไม่ต้องอ่านออกเขียนได้ แคร์รับฟังก็สามารถทำความเข้าใจได้ รวมทั้งยังสามารถส่งสัญญาณการกระจายเสียงเข้าไปในพื้นที่ที่ห่างไกล วิทยุกระจายเสียงจึงกลายเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และได้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อวงการสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา 40 ได้ระบุว่า “คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชน ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม”

เจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้แสดงออกอย่างชัดเจนว่า จากนี้ไปวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม จะต้องได้รับการปฏิรูประบบการจัดสรรคลื่นความถี่ โดยเฉพาะในด้านการเป็นเจ้าของสื่อ (Media Ownership) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในการเป็นเจ้าของกิจการวิทยุกระจายเสียงเช่นเดียวกับภาครัฐ ประชาชนจะมีช่องทางการสื่อสารของตนเอง และสามารถแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาได้เองอย่างเต็มที่ ซึ่งเดิมสถานีวิทยุกระจายเสียงจะอยู่ในความครอบครองของหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น

นอกจากนี้ ยังปรากฏกฎหมายฉบับอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพในการสื่อสาร อีกหลายมาตรา ส่งผลให้ประชาชนไทยมีความตื่นตัวในการใช้สิทธิอันเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร หนึ่งในนั้นคือการเกิดขึ้นของ “วิทยุชุมชน” สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ง่ายต่อการใช้งาน มีต้นทุนการผลิตไม่สูงนัก กระบวนการทำงานก็ไม่ซับซ้อน ยิ่งในปัจจุบันมีอุปกรณ์เครื่องมือ

ต่าง ๆ ที่ช่วยให้งานการผลิตรายการวิทยุง่ายขึ้นกว่าเดิม จึงทำให้สื่อประเภทนี้เป็นที่นิยมและถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารกันภายในชุมชนมากขึ้น

จำนวนและบทบาทของวิทยุชุมชนจึงมีเพิ่มมากขึ้นมาโดยตลอด โดยเฉพาะเมื่อมีพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2543 ได้สร้างความหวังให้กับประชาชนว่าจะมีองค์กรอิสระ หรือคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) เข้ามากำกับดูแลคลื่นความถี่ จำนวนของสถานีวิทยุชุมชนจึงมีแต่เพิ่มมากขึ้น โดยในปลายปี พ.ศ.2546 พบว่ามีจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพียง 170 แห่ง ซึ่งเป็นวิทยุชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุน SIF (Social Investment Fund) และไม่ได้แสวงหาผลกำไร ดำเนินงานกันเองโดยคนในชุมชน แต่หลังจากที่กองงานคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กทช.) ได้ประชุมเมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ.2547 และมีมติให้วิทยุชุมชนสามารถมีโฆษณาได้ไม่เกินชั่วโมงละ 6 นาที ทำให้เกิดสถานีวิทยุชุมชนขึ้นเป็นหลักพัน ซึ่งจากการสำรวจโดยกรมประชาสัมพันธ์เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2548 พบว่ามีจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนทั่วประเทศที่ขึ้นทะเบียนกับกรมประชาสัมพันธ์ 1,910 ราย และไม่ได้จดทะเบียนอีกมากกว่า 700 ราย โดยกลุ่มผู้ดำเนินการจัดตั้งวิทยุชุมชนนั้นมีความหลากหลาย บางรายก็แฝงมาในรูปวิทยุชุมชนแต่ประกอบธุรกิจสื่อเพื่อแสวงหาผลกำไร

บางรายเป็นนักการเมืองท้องถิ่น ก็อาศัยสื่อวิทยุเป็นช่องทางเพื่อแสดงความคิดเห็นทางการเมือง นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ภาคประชาชน เช่น สหกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียน วัด องค์กรทางศาสนา เป็นต้น

สำหรับการจัดตั้งสถานีวิทยุสังฆทานธรรมเพื่อพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ระบบเอฟ.เอ็ม. คลื่นความถี่ 89.25 เมกกะเฮิร์ต (White Wave) โดยวัดสังฆทาน อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2547 ก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุข้างต้น รวมทั้งเพื่อต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชาติและประชาชนในสังคมตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ โดยอิงหลักพระพุทธศาสนา รณรงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับพระศาสนาให้มากขึ้น ด้วยการจัดทำรายการธรรมะในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ใช้ภาษาง่าย ๆ ไม่น่าเบื่อ เข้ากับสถานการณ์ และยังมีกรนำเสนอข้อมูลข่าวสารอันเป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เสริมอีกด้วย เช่น เรื่องสุขภาพ ภาษาต่างประเทศ เป็นต้น โดยวางวัตถุประสงค์การจัดตั้งสถานี (วัดสังฆทาน, 2551) ดังนี้

1. เผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
2. อนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีอันดีงามของชาติ
3. ปลุกฝังให้ประชาชนมีทัศนคติ และค่านิยมที่เป็นธรรม ดีงาม สร้างสรรค์ รักและรับผิดชอบต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รู้ในพระคุณของแผ่นดินและบรรพบุรุษ
4. ส่งเสริมนโยบาย และประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติทั้งทางด้านการศึกษากการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม
5. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจ ร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน
6. เป็นสื่อกลางประชาสัมพันธ์และกระจายข่าวสารจากรัฐบาลไปสู่ประชาชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีที่ถูกต้องรวดเร็ว
7. สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมหลักการศึกษาที่มุ่งเน้น “คุณธรรมนำความรู้” เพื่อพัฒนาทักษะคุณภาพชีวิต ทั้งทางด้านการอาชีพ การอนามัย โดยเสมอภาค
8. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม
9. ดำเนินงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และไม่มุ่งหวังกำไรในเชิงธุรกิจ
10. เป็นการปลุกฝังเยาวชนของชาติให้มีความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา และสามารถนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้

สถานีวิทยุส่งมทานธรรม FM. 89.25 MHz. (White Wave) จังหวัดนนทบุรี ทำการส่งกระจายเสียงทุกวัน ตลอด 24 ชั่วโมง ภายใต้ผังรายการที่ชัดเจนแน่นอน มีผู้ดำเนินรายการรับผิดชอบในแต่ละช่วงเวลา ทั้งพระภิกษุและญาติธรรมทั้งชายและหญิง จนในปัจจุบันมีเครือข่ายสถานีวิทยุส่งมทานธรรมเพิ่มอีก 22 สถานี คือ

- สถานีวิทยุส่งมทานธรรม อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี FM. 94.25 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทานธรรม อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี FM. 89.0 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทานธรรม จ.ประจวบคีรีขันธ์ FM. 99.5 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทานธรรม จ.ชลบุรี FM. 92.25 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทานธรรม จ.อุบลราชธานี FM. 95.4 MHz.

- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.นครสวรรค์ FM. 91.4 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.นครราชสีมา FM. 106.75 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.เชียงใหม่ FM. 89.25 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.พิษณุโลก FM. 87.75 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม อ.สีคิ้ว จ.นครศรีธรรมราช FM. 105.75 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.สงขลา FM. 103.5 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.สระบุรี FM. 108.0 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.ภูเก็ต FM. 87.75 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.นราธิวาส FM. 89.25 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.ปัตตานี FM. 89.25 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.สุรินทร์ FM. 108.0 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.ขอนแก่น FM. 106.75 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.สกลนคร FM. 106.75 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.ปราจีนบุรี FM. 108.0 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.หนองคาย FM. 106.75 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม อ.เมือง จ.นครราชสีมา FM. 106.75 MHz.
- สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม จ.ร้อยเอ็ด FM. 96.25 MHz.

ด้วยความที่สถานีวิทยุส่งมทธานธรรม FM. 89.25 MHz. (White Wave) จังหวัดนนทบุรี เป็นสถานีวิทยุศาสนา มีระยะเวลาการเผยแพร่ออกอากาศรายการอย่างต่อเนื่องมากกว่า 4 ปี จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาถึงพฤติกรรมการเปิดรับฟังรายการ ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์จากการรับฟังรายการ ตลอดจนความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้ฟัง ทั้งนี้ เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงรายการ และสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับความต้องการของผู้ฟังได้ สมดังเจตนารมณ์ของการเป็นวิทยุชุมชน คือ วิทยุที่เป็นของประชาชน ตอบสนองและรองรับเพื่อคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง

ปัญหานำการวิจัย

1. กลุ่มผู้ฟังเป้าหมายมีพฤติกรรมการรับฟังรายการวิทยุคลื่นส่งมทธานธรรมอย่างไร
2. กลุ่มผู้ฟังเป้าหมายมีความพึงพอใจในส่วนใดของรายการวิทยุคลื่นส่งมทธานธรรม

3. กลุ่มผู้ฟังเป้าหมายรับฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรมแล้ว นำไปใช้ประโยชน์ในด้านใดบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมการเปิดรับฟังของกลุ่มผู้ฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรม
2. เพื่อศึกษาถึงความพึงพอใจของกลุ่มผู้ฟัง จากการรับฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรม
3. เพื่อศึกษาถึงการใช้ประโยชน์ของกลุ่มผู้ฟัง จากการรับฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรม

สมมติฐานการวิจัย

1. ลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ของผู้ฟังในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรม
2. ลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ของผู้ฟังในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรีที่แตกต่างกัน จะมีความพึงพอใจในการรับฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรมแตกต่างกัน
3. พฤติกรรมการเปิดรับฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรมของกลุ่มผู้ฟังที่แตกต่างกัน มีการใช้ประโยชน์จากรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรมแตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

1. การศึกษาในครั้งนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะประชาชนที่รับฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรีเท่านั้น
2. เป็นการศึกษาในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน พ.ศ.2552

นียมศัพท์

รายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรม หมายถึง รายการวิทยุที่ผลิตเพื่อการออกอากาศทางสถานีวิทยุสังฆทานธรรม FM. 89.25 MHz. (White Wave) จังหวัดนนทบุรี ทำการส่งกระจายเสียงทุกวัน ตลอด 24 ชั่วโมง มีทั้งการผลิตรายการสด รายการบันทึกเทป และการถ่ายทอดเสียงจากนอกสถานที่

ผู้ฟังรายการ หมายถึง ผู้ที่รับฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ หมายถึง เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ต่อเดือนของผู้ฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

พฤติกรรมในการเปิดรับ หมายถึง การเปิดรับฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรม ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะการเปิดรับฟังรายการ ความถี่ของการรับฟังรายการ ช่วงเวลาที่เปิดรับฟังรายการ รายการที่ชอบเปิดรับฟัง และการมีส่วนร่วมในรายการ

ความพึงพอใจ หมายถึง การที่ผู้ฟังเปิดรับฟังรายการของคลื่นสังฆทานธรรม แล้วมีความรู้สึกพึงพอใจหลังจากการรับฟังรายการ ได้แก่ ความพึงพอใจในรูปแบบรายการ เนื้อหา รายการ ผู้ดำเนินรายการ วันเวลาในการออกอากาศ และการมีส่วนร่วมในรายการ

การใช้ประโยชน์ หมายถึง การที่ผู้ฟังเปิดรับฟังรายการของคลื่นสังฆทานธรรม แล้วนำสิ่งที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ นำความรู้ไปใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน สร้างกำลังใจในการดำรงชีวิต ช่วยในการนั่งสมาธิ ทำให้จิตใจสงบ ได้สวดมนต์ ช่วยให้เกิดความเพลิดเพลิน ช่วยให้ผ่อนคลายความเครียด ช่วยทำให้มีจิตใจเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการทำดี พูดดีต่อผู้อื่น ทำให้รู้จักพอเพียง ทำให้รู้จักค่าของเงิน ใช้เงินอย่างคุ้มค่า ทำให้รู้จักเก็บออม การแนะนำให้ตามอ่านหนังสือธรรมะต่อ นำความรู้ที่ได้ไปสอนลูกหลาน นำข้อมูลไปใช้ในการพูดคุยสนทนากับผู้อื่น การได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางวัดสังฆทาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมกรับฟังรายการ ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์จากการรับฟังรายการวิทยุคลื่นสังฆทานธรรม ของผู้ฟังรายการในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

2. เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการปรับปรุงรายการให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้ฟังให้มากขึ้น เป็นประโยชน์ตรงกับคนในชุมชนมากขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานของสถานีวิทยุคลื่นสังฆทานธรรมเกิดประสิทธิผลสูงสุด

3. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา จะนำไปใช้เป็นแนวทางให้กับผู้ที่สนใจงานด้านสื่อวิทยุกระจายเสียงนำไปสร้างสรรค์และปรับปรุงรายการให้สอดคล้องกับผู้ฟังรายการที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย